

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРИМУСОВУ ЛІКВІДАЦІЮ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ ЗА РІШЕННЯМ СУДУ

Руденко Л.Д.

*Навчально-науковий інститут права
Сумського державного університету,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри*

Маслак О.В.

*Навчально-науковий інститут права
Сумського державного університету,
студентка IV курсу*

Законодавством України та господарською практикою визначено основні шляхи ліквідації суб'єкта господарювання: - за ініціативою власника чи уповноважених ним органів; - у зв'язку із закінченням строку, на який він створений, чи у разі досягнення мети, заради якої його було створено; - у разі визнання його банкрутом; - у разі скасування його державної реєстрації у випадках, передбачених законом [1, с. 225]. Зазвичай суб'єкти господарювання намагаються застосовувати заходи із ліквідації лише у крайніх випадках, зокрема як один із заходів реорганізації. Зокрема останнім часом прогресивним виглядає реорганізація суб'єктів малого бізнесу із форми акціонерного товариства на ТОВ, а суб'єктів великого бізнесу – із форми акціонерного товариства чи ТОВ у форму об'єднання підприємств, що спостерігається зокрема, у сфері освіти [2, с. 289-290]. Проте в окремих випадках альтернативи ліквідації не існує.

Стрімкий розвиток ринкових відносин у світі спонукає країни до швидкої модернізації законодавства задля створення стабільного й дієвого механізму господарського товарообігу, лібералізації господарського обігу, спрощення процедурних моментів легітимації та припинення діяльності суб'єктів господарювання. Національне законодавство у цій частині є доволі архаїчним та не відповідає вимогам щодо дерегуляції та спрощення ведення бізнесу. Так, одним із слабких місць українського законодавства є інститут примусової ліквідації суб'єкта господарювання за рішенням суду. Нова редакція Закону

України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» не визначає підстави примусової ліквідації за рішенням суду, порядок такої ліквідації. При вирішенні цього питання на практиці виникає безліч суперечок, які досить часто сповільнюють процедуру ліквідації та створюють цілу низку незручностей для суб'єкта господарювання. Саме тому нині гостро постає проблема вдосконалення законодавства щодо примусової ліквідації суб'єктів господарювання за рішенням суду.

Виходячи з зазначеного, основною **метою** дослідження є виявлення прогалин в законодавстві щодо примусової ліквідації суб'єктів господарювання за рішенням суду, а також надання пропозицій щодо вдосконалення нормативно-правових актів у цій сфері.

Правові засади примусової ліквідації суб'єкта господарювання за рішенням суду визначено нормами Господарського кодексу України (далі – ГК України), Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) та інших нормативно-правових актів. Проте, аналіз відповідних норм вказує на відсутність законодавчого механізму примусової ліквідації суб'єкта господарювання за рішенням суду.

Так, в абз. 12 ч. 1 ст. 239 та у ст. 247 ГК України [3] вживається поняття «ліквідація суб'єкта господарювання», однак, проведений аналіз нормативно-правових актів, дає зрозуміти: його законодавче визначення відсутнє. Тлумачення цього терміну можна знайти лише в науковій літературі. На наш погляд, найбільш точне визначення поняття «ліквідація суб'єкта господарювання» надається В. А. Стрільчуком, який у своїй праці визначає його як повне, остаточне припинення діяльності суб'єкта господарювання з підстав, визначених законом, без переходу прав та обов'язків підприємства, що ліквідується, до інших осіб, що виключає правонаступництво [4, с. 33].

У більшості нормативно-правових актів підстави та процедура ліквідації визначаються відсильними нормами. Так, ст. 59 ГК України закріплює, що припинення суб'єкта господарювання здійснюється відповідно до закону [3], а в пунктах 2-3 ч. 1 ст. 110 ЦК України визначено дві підстави припинення юридичних осіб за рішенням суду: через допущені при створенні юридичної

особи порушення, які не можна усунути (п. 2 ч. 1 ст.110 ЦК України), та в інших випадках, встановлених законом (п. 3 ч. 1 ст.110 ЦК України) [5]. ГК України також визначає ліквідацію суб'єкта господарювання як адміністративно-господарську санкцію (абз. 12 ч. 1 ст. 239 ГК України), яка може бути застосована уповноваженими органами державної влади або органами місцевого самоврядування до суб'єктів господарювання у разі порушення ними встановлених законодавчими актами правил здійснення господарської діяльності (ст. 238 ГК України). Зокрема, у ст. 247 ГК України говориться про примусову ліквідацію за рішенням суду суб'єкта господарювання у разі, якщо його діяльність суперечить закону чи його установчим документам [3]. Представляється, що зазначаючи про «діяльність, яка суперечить установчим документам», законодавець мав на увазі невідповідність діяльності суб'єкта господарювання його господарській компетенції. Проте, щодо «діяльності, яка суперечить закону» постає ряд питань. Згідно з положеннями ч. 3 ст. 43 ГК України перелік видів діяльності, в яких забороняється підприємництво, встановлюються виключно законом [3]. Але, як слушно зауважує В. І. Цікало, чинне законодавство України фактично не містить такого переліку. У законодавстві лише вказуються, які саме суб'єкти господарювання можуть займатися підприємництвом в окремих сферах, категорії осіб, які не можуть займатись підприємництвом, межі здійснення певних видів господарської діяльності (наприклад, ч. 2 ст. 4 Закону України «Про підприємництво» від 07.02.1991 року) [6, с. 93]. Пряму заборону на здійснення окремих видів діяльності можна зустріти в окремих статтях Закону України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» від 15.02.1995 року (наприклад, відповідно до ст. 13 Закону на території України забороняється обіг аналогів наркотичних засобів і психотропних речовин, за винятком їх використання в цілях, передбачених ст. ст. 19 та 20 цього Закону) [7].

Слід зазначити, що в Законі України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань», до його нової редакції від 01.01.2016 року, було встановлено чіткий перелік підстав примусової ліквідації юридичних осіб. Так, відповідно до ч. 2 ст. 38

старої редакції Закону, підставами для постановлення судового рішення щодо припинення юридичної особи, що не пов'язане з банкрутством юридичної особи були: визнання судом недійсною державної реєстрації юридичної особи через допущені під час її створення порушення, які не можна усунути, а також в інших випадках, встановлених законом; провадження нею діяльності, що суперечить установчим документам, або такої, що заборонена законом; невідповідність мінімального розміру статутного капіталу юридичної особи вимогам закону; неподання протягом року органам державної податкової служби податкових декларацій, документів фінансової звітності відповідно до закону; наявність у Єдиному державному реєстрі запису про відсутність юридичної особи за вказаним її місцезнаходженням та ін. Вищенаведений перелік підстав не був вичерпним, містив оціночні поняття, але виключення такого переліку із Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» створило певний правовий вакуум щодо підстав примусової ліквідації.

Аналіз судової практики з досліджуваного питання свідчить про те, що відсутність законодавчо закріпленого механізму та підстав примусової ліквідації суб'єктів господарювання за рішенням суду стала причиною неодноразового некоректного застосування норм старої й чинної редакцій Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань», а також розбіжностей у позиціях судів щодо вирішення справ про припинення юридичних осіб. Так, наприклад, органи Державної фіскальної служби продовжують звертатись до адміністративних судів із позовами про припинення юридичних осіб, аргументуючи свою позицію ч. 2 ст. 38 попередньої редакції Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань». Цікавим є те, що суди не завжди відмовляють у задоволенні подібного позову. Так, у своїй постанові від 27 жовтня 2016 р. у справі № 822/3964/16 Хмельницький окружний адміністративний суд задовольнив позов щодо припинення юридичної особи, посилаючись на положення пп. 16.1.3 п. 16.1 ст. 16 Податкового кодексу України та наголосив: «...вчинення платниками податків, їх посадовими особами порушень законів із

питань оподаткування та порушень вимог, встановлених іншим законодавством, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, тягне за собою відповідальність, передбачену Податковим кодексом України (п. 109.2 ст. 109). Відповідач не подає податкову декларацію, а, отже, не виконує вимог, передбачених ст. 49 Податкового кодексу України, де встановлено обов'язок її подання до контролюючих органів за базовий звітний період. Тож, спираючись на наявність у контролюючих органів права на звернення до суду про припинення юридичної особи, яке визначене п. 20.1 ст. 20 та п. 67.2 ст. 67 Податкового кодексу України, суд згідно із ч. 1 ст. 238 ГК України дійшов висновку про застосування такого заходу організаційно-правового характеру, спрямованого на припинення порушення, як ліквідація [8].

Таким чином, аналіз чинного законодавства та практики його застосування вказує на те, що правове регулювання інституту примусової ліквідації суб'єкта господарювання за рішенням суду потребує вдосконалення. Вважаємо за доцільне, перш за все, законодавчо закріпити визначення «ліквідація суб'єкта господарювання» з метою його єдиного тлумачення. По-друге, представляємо доцільним закріпити в ГК України вичерпний перелік підстав примусової ліквідації суб'єктів господарювання, узявши за основу перелік підстав примусової ліквідації юридичних осіб, закріплений у ч. 2 ст. 38 попередньої редакції Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань». По-третє, потребує законодавчого закріплення та усунення великої кількості відсильних норм процедура примусової ліквідації суб'єктів господарювання за рішенням суду. Вирішення поставлених завдань сприятиме сталому й дієвому механізму господарського товарообігу. У подальших наукових дослідженнях представляється доцільним розробити порядок реалізації принципу «єдиного вікна» не тільки щодо державної реєстрації припинення суб'єктів господарювання, але й щодо процедури припинення суб'єктів господарювання в цілому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Господарське право: навч. посібник у схемах і таблицях / За заг. ред. канд. юрид. наук, доц. Шелухіна М.Л. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 616 с.
2. Дерев'янка Б.В. Забезпечення прав власників майна приватних ВНЗ при їх реорганізації / Б.В. Дерев'янка // Форум права. — 2010. — № 4. — С. 286—291 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10dbvpir.pdf>
3. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV (зі змінами й доповненнями) // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – Ст. 462.
4. Стрільчук В. А. Удосконалення законодавства у сфері припинення діяльності суб'єкта господарювання, яке не пов'язане з його банкрутством / В. А. Стрільчук, Н. М. Іванюк // Підприємництво, господарство і право. – 2016. – № 5. – С. 31-36.
5. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV (зі змінами й доповненнями) // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – Ст. 461
6. Господарський кодекс України. Науково-практичний коментар / За ред. Коссака В.М. / В.М. Коссак. – К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010. – 672 с.
7. Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори : Закон України від 15.02.1995 р. № 60/95–ВР [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/60/95-вр>.
8. Про припинення юридичної особи : Постанова Хмельницького окружного адміністративного суду від 27 жовтня 2016 р. у справі № 822/3964/16 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua>.

Руденко, Л.Д. До питання про примусову ліквідацію суб'єкта господарювання за рішенням суду [Текст] / Л.Д. Руденко, О.В. Маслак // Міжгалузеві зв'язки цивільного, господарського та трудового права: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (в авторській редакції), (м. Кривий Ріг, 28 вересня 2017 року): у 2-х ч. - Кривий Ріг: ДЮІ МВС України, 2017. - Ч.1. - С. 208-213.